

Dildeki Cinsiyetçilik

Mine Balman
mi_ne_mi_ne@yahoo.com

Kadın Olmanın Dayanılmaz "Bayan"lığı

8 Mart Dünya Emekçi "Bayanlar" günü yaklaşırken, bu fırsatla, günlük dilimizde kullandığımız, belki farkında olduğumuz, belki de üzerinde hiç düşünmediğimiz ama aslında hayatın her alanına olduğu gibi dilimize de yerleşmiş cinsiyetçi terminolojinin hatırlanmasında fayda vardır. İş yerimizde, arkadaşlarımızla gittiğimiz restorantta "bayanlar" tuvaletine girer, mağzaların "bayan" reyonundan alışveriş yapar ve "bayanlar" voleybol liginde oynarız. Mesleğimizle ilgili olarak bizden

Erkek ve kadın kelimeleri cins isimdir. Bay ve bayan kelimeleri ise sıfattırlar. Bir cinsi sıfat ile anlatmak doğru değildir. Örneğin; "23 yaşında bir bayanım", "23 yaşında bir bayım"...

bahsedileceğinde "bayan doktor", "bayan öğretmen" veya "bayan yazar" kullanılır. Biyolojik cinsiyet temelinde değerlendirince, "bayan"ın cinsiyette karşılık bulmadığını hiç düşündük mü? Kadınlara "bayan" denmesi, aslında ataerkil ideolojinin itaatkarlık, anaçlık ve evcillik gibi özellikleri kadınlara yüklemesidir. Bayan mıydı, baymaz mıydı konuyu derinleştirmeden peşinen söylemek gerekir ki; "bayan" kelimesinin altında kadının bilinçaltına mesaj kaygısı yatmaktadır.

Kadın kelimesi ise, insanın dışı olanını, aklıyla, fikriyle, cinsel veya cinsel olmayan bütün organlarıyla kabul eden, onu cinsel kimliğinden ayrı tutmayan bir kelimedir. Resmi, aseksüel ve kimliksiz "bayan" kelimesi ise; kadını cinsel kimliği olmayan bir yaratık olarak görme, sadece ete indirgeme eğiliminde olanların kullandığı bir kelimedir. Erkeğe erkek demek konusunda hiç bir şekilde kaygı duyulmamasının sebebi, erkek cinselliğinden utanılmaması ve toplumsal ayıp olarak algılanmamasındandır. Bazıları, kadına "bayan" denmesinin "kibarlık"tan olduğunu söylese de, aslında kibarlık konusu deşildiğinde, hitabın kibarlıktan olmadığı açıkça ortadadır. Diyelim ki cinsellikten utanmıyoruz ve kadınlara kibarlıktan "bayan" diyoruz, peki o zaman

erkekler de "bay" diye hitap etmemiz gerekmez miydi? Oysa utandıığımız şey cinselliğin kendisi değil de, kadının cinselliğidir. Toplum olarak, evli olmayan ama genç kızlık döneminden uzaklaşmış olan kadınların cinselliklerinin, 'kutsal' evlilik kurumu çatısı altında resmiyet kazanmadığı durumlarda, onlara kadın diyemiyor, 'zar' olup olmadığına karar veremiyor bu yüzden de bu hayati(!) mesele ile birlikte ortaya çıkan hitap bunalımına bay-gınlık geçirecek kadar kafa yordüğümüzden; karşımızdakine "bayan" deyiveriyoruz.

ülkemizde çokça izlenen Türkiye görsel medyasının kadın yerine "bayan"ı kullanıyor olması bu hitap biçimini dilimize yerleştirmiş oldu. Bu hitap biçimi, sadece dilin erkek egemen yapısı ile bağlantılı değil, aynı zamanda sosyal statü ve sınıf farklarına göre de belirlenmektedir. Dahası, ne yazık ki, bu ayrımcılık sadece erkekler tarafından değil, kadınlar tarafından da birbirlerine karşı yapılmaktadır. Kadın kelimesini telaffuz etmekten utanan, kendinden "bayan" diye söz eden bir sürü kadın vardır. Kendisi ile ilgili bir

Bu hitap biçimi, sadece dilin erkek egemen yapısı ile bağlantılı değil, aynı zamanda sosyal statü ve sınıf farklarına göre de belirlenmektedir. Kendi kendinden "bayan" diye bahseden ya da kendi kendinden "bayan" olarak bahsedilmesini isteyen kadınlar, evine temizlik için gelen emekçi kadından "bayan" diye bahsetmemektedir. O, temizlikçi kadın Gülbeyaz'dır, Gülbeyaz'ın evini temizlediği ise Bayan Müstesna'dır

" B a y a n " kelimesinin kullanımının dilbilgisi açısından yanlışlığını da örneklerle şöyle anlatabiliriz. Erkek ve kadın kelimeleri cins isimdir.

"Kadınlara özel bir park yaparak Türkiye'de tartışmalara yol açan Feyzullah Kıyıklık, ayrımcılık yapmadıklarını, yaptıklarının pozitif bir ayrımcılık olduğunu söyledi ve parkın adının "Kadınlar Parkı"ndan "Aile Parkı" olarak değiştirildiğini söyledi.", "Belediye başkanlarının tümü de erkek. Seçime kadın adaylar da katılmasına karşın, seçimde yine erkekler tercih edildi ve başkanlığa hiçbir kadın seçilmedi." cümlelerinde kadın ve erkek insan cinsini belirtmekte kullanılan isimlerdir. Bay ve bayan kelimeleri ise sıfattırlar. Şahıs isimleri ile beraber veya isimden önce kullanılırlar; "Bayan Leyla Koşan", "Bay Ahmet Deveci". Bir cinsi sıfat ile anlatmak doğru değildir. Örneğin; "23 yaşında bir bayanım", "23 yaşında bir bayım", "Bayan! Saatiniz kaç?" veya "Bay! Saatiniz kaç?"

Dildeki cinsiyetçiliği tartışmak için önce toplumsal cinsiyet kavramına bakmak gerekir. Toplumsal cinsiyet, cinslerin farklılıklarının, toplum içerisinde yerleşmesi ve kalıplaşmış roller yaratmasıdır. Toplumsal cinsiyette ön plana çıkan ve güç unsuru üzerinden gelişen ataerkilliğin, dile yansımaları kaçınılmazdır.

"Bayan" kelimesi son yıllarda özellikle de medya sayesinde yayılmaya başladı. Her yaş grubu tarafından,

tanımlama yaparken; cinsiyetini cinsel çağrışım taşımadığı varsayılan başka bir kelime ile değiştirmesi de; kadınların toplumsal baskı sonucunda iki yüzlü davranmaya zorlandığını ve cinsiyetlerini bile dile getirme konusunda sıkıntı yaşadıklarını göstermektedir. Oysa kendi kendinden "bayan" diye bahseden ya da kendi kendinden "bayan" olarak bahsedilmesini isteyen kadınlar, evine temizlik için gelen emekçi kadından "bayan" diye bahsetmemektedir. O, temizlikçi kadın Gülbeyaz'dır, Gülbeyaz'ın evini temizlediği ise Bayan Müstesna'dır.

Dil Toplumun Aynasıdır Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Oluşumu Ve Dilin Kullanımındaki Etkisi

Dil kendi başına cinsiyetçi değildir, toplumun aynasıdır ve toplumun içerisindeki cinsiyetçiliği, bireylerin veya toplulukların düşünce ve tavırlarını yansıtan bir araçtır. Cinsiyetler hakkındaki görüşlerimizi ifade ederken ve davranışlarımızı sergilerken seçtiğimiz kelimeler de dilimizi ya cinsiyetçi, ya da humanist yapar.

Daha önce de değindiğim gibi dildeki cinsiyetçiliği tartışmak için önce toplumsal cinsiyet kavramına bakmak gerekir. Toplum içerisinde cinsiyete ilişkin rollerin üretilmesi, bireylerin bunu içselleştirmesine yol açmıştır. Günümüzde erkek, kapitalist sistemin de yardımı ile, iktidar ve güç üzerinden rolünü güçlendirirken, toplumun bir parçası olan kadın da cinsiyete ilişkin rollerin üretim sürecine destek vererek, bu rollerin üretiminin bir parçası olmaktadır. Dahası, bu roller çocuk doğduğu ilk günden beri (renklerin paylaşıldığı günden beri) kadın tarafından anne sıfatıyla çocuğa aktarılmaktadır. Aile tarafından çocuklara alınan oyuncaklarla; erkek çocukların aktifliği öne çıkarılırken, kız çocuklar pasifize edilmektedir. Oyuncaklar, sadece rollerin değil kişiliğin de oluşmasına yardımcı olmaktadır. Erkek çocuklara silah, araba, alet çantası, lego, bilgisayar oyunları gibi oyuncaklar alınırken, kız çocuklara bebekler, çay-kahve setleri, oyuncak makyaj malzemeleri, barbie bebekler ve incik boncuklar alınır. Kız çocuğunun içselleştirdiği barbie bebek, onun hayatında artık nasıl bir kadın olunması gerektiğine dair model olacaktır. Bu nedendir ki, barbie bebekle büyüyen günümüz kadını, çocukluğunda büyük bir yer kaplayan bu bebeğe benzemek ister ve ömrü boyunca kendi bedeniyle savaşır. Evcilik oyunu, ataerkil aile yapısının çocuk tarafından içselleştirildiğini gösteren en iyi örnektir. Evcilik oynarken kız çocuğu anne olur, oyuncaklarla yemek pişirir, oyuncak bebeklerine yedirir, bu onu anneliğe ve "karı"lığa hazırlar. Erkek çocuk ise baba olur, işe gider, legolardan ev yapar, arabalarıyla oynar, tanklarla tüfeklerle savaşır, bu da onu mimarlığa, mühendisliğe, askerliğe hazırlamaktadır. Erkek çocuk babasından gördüğü şekli ile kaba, küfürlü konuşmayı öğrenirken, kız çocuk da ev işleri konusunda anneye yardım etmesi gerektiğini, oturup kalkarken eteğini kapaması gerektiğini öğrenir.

küçük toplum yapısında, kadın kendisini "iyi" göstermek için, diğer kadınların aslında ne kadar "kötü" olduklarına dair dedikodu yapma geleneğini içselleştirmiş, böylece de kendi rolünü hakkıyla yerine getirebildiğini herkese kanıtlayabileceğini düşünmektedir

Toplumsal cinsiyet kavramı ve buna bağlantılı olarak toplumsal dilimiz; sadece erkekleri insan olarak kabul etmektedir. Günlük hayatımızda sıkça kullandığımız "adam olmak", "adam gibi davranmak" gibi deyimlerdeki "adam" aslında doğru-düzgün, olması gerektiği gibi anlamındadır. Kadınlar ise erkeklerin birbirlerine karşı kullandıkları küfürlerde, aşağılamalarda veya espirilerde malzemedir. Namusun bacak arasında olduğu düşünülüşünden, karşımızdaki kişiyi cezalandırmanın, ona

Erkek çocuklara silah, araba, alet çantası, lego, bilgisayar oyunları gibi oyuncaklar alınırken, kız çocuklara bebekler, çay-kahve setleri, oyuncak makyaj malzemeleri, barbie bebekler ve incik boncuklar alınır.

haddini bildirmenin en iyi yolu; kadının aşağılandığı, sikkemek/ sokmak/ mahfetmek/ becermek/ yapmak/ yapılmak/ vermek/ almak gibi kadın bedeni üzerinden üretilen ve cinsel ilişki ile ilgili kavramların küfür olarak kullanılmasıyla günlük hayatımızda yer bulmaktadır. Ülkemizde son yıllarda, özellikle de orta okul ve lisedeki erkek öğrenciler arasında, birbirlerine erkek cinsel organlarının isimleri ile hitap etme, kadınların cinsel organları ile birbirlerini küçümseme durumu mevcuttur.

Toplumsal cinsiyet kavramı ve buna bağlantılı olarak toplumsal dilimiz; sadece erkekleri insan olarak kabul etmektedir. Günlük hayatımızda sıkça kullandığımız "adam olmak", "adam gibi davranmak" gibi deyimlerdeki "adam" aslında doğru-düzgün, olması gerektiği gibi anlamındadır.

Ataerkil toplum yapısında, cinsel ilişki iktidarı temsil ettiğinden, cinsellik sevginin paylaşımı olarak değil de, "etken" olanın (güçlü olan), "edilgen" olan üzerinde fiziksel güç uygulaması şeklinde algılanmaktadır. İşte bu rollerle, babasından ve çevresindeki diğer erkeklerden kadını alçaltıcı küfürler duyarak büyüyen erkek, çevresindeki kadınlara, onları ötekileştirerek bakıyor, davranışlarını bu şekilde geliştiriyor. Babası ve diğer erkeklerin kullandıkları küfürleri duyarak büyüyen kadının bilinçaltında ise cinselliğin ayıp ve kötü bir şey olduğu yerleşiyor, sevişmeyi bir görev olarak algılıyor ve kendi bedenini tanıyamıyor. Özellikle bizim içerisinde yaşadığımız küçük toplum yapısında, kadın kendisini "iyi" göstermek için, diğer kadınların aslında ne kadar "kötü" olduklarına dair dedikodu yapma geleneğini içselleştirmiş, böylece de kendi rolünü hakkıyla yerine getirebildiğini herkese kanıtlayabileceğini düşünmektedir.

Sonuç olarak; açık veya kapalı hepimiz cinsiyetçiyiz ve bu da kullandığımız günlük dile yansımaktadır.

Dili kullanırken dikkatli olmamız, kelimelerimizi dikkatli seçmemiz ise sadece yüzeysel bir değişim yaratacaktır. Bu konuda farkındalık geliştirebilmek, kendini eğitebilmek, dönüşmek ve dönüştürebilmek sadece kadınların veya sadece erkeklerin yapabileceği bir şey değildir. Bu, toplumsal rolleri oluşturmuş ve paylaşmış kadın ve erkeğin birlikte mücadele edip değiştireceği ve daha eşitlikçi bir dünyayı birlikte yaratacakları bir olgudur. ☒